

Mažeikių muziejaus įkūrėjas
Stasys Ličkūnas (1883–1944)

Mažeikių muziejui – 80 metų

Vytautas RAMANAUSKAS

Mažeikių muziejaus ištakos – 1926 m. įkurta ir užregistruota „Senovės pažinimo mėgėjų kuopelė“. Tai buvo viena pirmųjų kraštotyros organizacijų tarpukario Lietuvoje. Kuopelės pirminio Vlodo Pūnio tėvų namuose Kalnėnų kaime buvo kaupiamas „Senovės daiktų rinkinys“. 1928 m. Senovės pažinimo mėgėjų kuopelės įkūrėjas ir vadovas baigė mokslus Mažeikių gimnazijoje ir išvyko studijuoti į Vytauto Didžiojo universitetą. Vadovavimas kuopelei perleidžiamas Stasiui Ličkūnui – tuo metu dėl sveikatos atleidžiamam iš darbo Mažeikių pradžios mokyklos vedėjui. Tuo pačiu buvo perduotas ir apie 100 vienėtu kuopelės „Senovės daiktų rinkinys“. S. Ličkūnas turėjo sukaupęs apie 400 senienų kolekciją. Sujungęs kuopelės ir asmeninį rinkinius, S. Ličkūnas išdėlijo juos savo namuose Kankinių gatvėje Nr. 18. Žiūrint iš laiko perspektyvos, didžiausia klaida buvo ta, kad muziejus įkurtas steigėjo namuose. Nebuvo atidarymo iškilnių, akto pasirašymo. Taigi istorijos saugotojas – muziejus, liko be oficialaus pradžios atskaitos taško. Vėliau literatūroje nurodomos skirtingos muziejaus steigimo datos, tačiau nė viena jų nėra patvirtinta konkrečiais dokumentais. Šiuo metu pripažįstama muziejaus pradžia, kurią deklaravo jo įkūrėjas Stasys Ličkūnas – 1928 metai.

► Oficialiai neužregistruotas muziejus gyvavo tik jo įkūrėjo pastangomis. Todėl, kai 1931 m. Žemaičių senovės mėgėjų draugijos „Alka“ vadovai, žadėdami finansinę paramą, pasiūlė Mažeikių muziejui jungtis prie „Alkos“, S. Ličkūnas nedvejodamas sutiko. Pradėtos gauti dotacijos, likviduotos skolos, susidariusios 1930 m., išleidžiant vieną pirmųjų Lietuvoje muziejaus leidinį „Senovė“. Atsirado galimybė muziejui plėstis. 1932 m. persikeliamą į erdvesnes, 50 kv. m. patalpas, nuomojamas Bažnyčios gatvėje, užsakomos stiklintos vitrinos. 1933 m. Mažeikių „Alkos“ muziejus turėjo apie 1,5 tūkst. eksponatų ir sulaukė 4486 lankytojų.

The Mažeikiai Museum celebrates its 80th anniversary
Vytautas RAMANAUSKAS

The publication presents the Mažeikiai Museum, established in 1928 after having merged the collections of the “Group of Lovers of the Ancient Times” and the personal collection of Stasys Ličkūnas (1883-1944). During the period of 1931-1935 the Mažeikiai Museum was a unit of the Samogitian society “Alka”. Until the year 1944 Stasys Ličkūnas took care of the museum, collected exhibits, the archive materials and published various articles. His collection consists of nearly 3,5 thousand works. In 1944, because of the need of new facilities for the German army, the museum was closed, and the exhibits were piled under the roof and, consequently, about 80 percent of the collection was destroyed. The Mažeikiai “Alka” museum was restored in 1946, but in winter of 1955, after the fire in the museum building, the majority of exhibits burnt out. For the purpose of restoration of the museum, the exhibit raising campaign was announced. The Mažeikiai Regional Museum was opened again in 1958. Since then the museum expanded its activities and opened new memorial museums, organised archaeological expeditions, and collected new exhibits. After the restoration of the independent state of Lithuania, the complex of the Renavas estate was taken over from the Lithuanian Art Museum and currently it attracts hundreds of visitors. Today the Mažeikiai Museum continues to collect various exhibits, organises exhibitions and is involved in educative activities.

1934 m. pagaliau išsiderėtos patalpos iš savivaldybės. Naujoje Tumo Vaižganto pradžios mokykloje muziejui perleidžiamas trečias, 160 kv. m. ploto, mansardinis aukštas.

► 1935 m. Mažeikių „Alkos“ muziejus atsiskyrė nuo Telšių „Alkos“, tačiau liko senasis muziejaus pavadinimas. Ir toliau muziejininko našta nešė Stasys Ličkūnas. Tuo metu už darbą muziejuje S. Ličkūnas atlyginimo negavo, tai buvo tik visuomeninis užsiėmimas. Vien iš pasišventimo jis pėsčias ar važiuotas dviračiu lankėsi apskrities kaimuose, miesteliuose, rinko eksponatus, kaupė archyvinę medžiagą. Tik 1938 m. miesto taryba pagaliau už muziejaus priežiūrą pradeda mokėti atlyginimą – 50 litų, bet už tą patį atlyginimą muziejaus priežiūrėtojas turi rinkti eksponatus. S. Ličkūnas muziejų tvarkė su trumpomis pertraukomis iki pat savo mirties – 1944-ųjų kovo.

► Tarpukariu buvo surinkta apie 3500 eksponatų. Didžiąją dalį sudarė etnografinis rinkinys. Prieškaryje Mažeikių „Alkos“ muziejus garsėjo užgavėnių kaukių, liaudies raizinių atspaudų kolekcijomis, liaudiškosios ir profesionaliosios tapybos darbais, tarp jų buvo ir trys dailininko Pranciškaus Smuglevičiaus paveikslai. Deja apie visa tai dabar galima spręsti tik iš išlikusių eksponatų registracijos knygų.

► Mažeikių „Alkos“ muziejaus neaplenkė karo negandos. 1944 m. vasarą, prie miesto artėjant frontui, vokiečių karinė valdžia Tumo Vaižganto pradžios mokyklą pavertė karo ligonine, mokyklos pastogėje buvusį muziejų, jo eksponatus, archyvą, tiesiogine prasme, išmetė į gatvę. Mokytojai J. Striška ir J. Šlekys, kiek spėjo, surinko ir sunešė į savivaldybės pastogę.

► 1945 m. balandžio mėnesį Mažeikiuose apsilankęs Švietimo liaudies komisariato Muziejų skyriaus darbuotojas J. Petrusis rado tik muziejaus likučius. Karo sumaištyje muziejaus rinkiniai nukentėjo apie 80 procentų. Atkuriamoji veikla prasidėjo 1946 m. pavasarį, vedėju paskyrus gimnazijos mokytoją Juozą Strišką. Tuo pat metu muziejui buvo priskirtas ir mokslinio bendradarbio etatas. Ekspozicija buvo atidaryta 1946 m. vasara.

► Nuo 1948 m. Mažeikių „Alkos“ muziejus, kaip ir visi rajoniniai muziejai, pervardintas Mažeikių kraštotyros muziejumi. Ekspozicija pertvarkoma pagal visiems muziejams bendras nuostatas. 1948–1950 metais muziejui vadovavo energingas tarpukario laikų leidėjas Feliksas Maksvytis. Prie muziejaus įsteigtas kraštotyros būrelis. Jo nariai organizavo ekskursijas, rengė renginius, rinko eksponatus, kurių skaičius pasiekė apie 3,5 tūkst. Bet ir vėl nelaimė – 1955 m. vasario 22-ąją Mažeikių aštuonmetėje mokykloje, kurios pastogėje buvo kraštotyros muziejus, kilo gaisras. Blogiausia, kad gaisras buvo pastebėtas, kai liepsnos jau laizė stogą. Užgesinti pasisekė negreitai. Didžioji eksponatų dalis žuvo ugnyje.

► Iš karto po gaisro pradėti atkuriamieji muziejaus darbai: iš gaisravietės renkami išlikę eksponatai, skiriamos naujos patalpos. Siekiant vėl surinkti eksponatus, per klubus, skaityklas, mokyklas buvo paskelbtas eksponatų rinkimo vėjus. Į šias įstaigas buvo išsiųsti pageidaujamų eksponatų sąrašai. Senienų rinkimas kultūros darbuotojams buvo privalomas. Per trumpą laiką surinkta nemažai eksponatų, tačiau dėl mėgėjų nukentėjo metrikavimas. 1958 m. muziejus pagaliau gavo visas jam skirtas patalpas ir po trijų su puse metų pertraukos vėl atvėrė duris lankytojams.

► Septintasis dešimtmetis – Mažeikių kraštotyros muziejaus direktorių kaitos metas. Per septynerius metus pasikeitė penki muziejaus vadovai, iš jų daugiausiai muziejininkystei nusipelnė muziejaus atkūrėjas Juozas Juozapavičius, taip pat Bronius Vilimas – aktyvus liaudies meistrų sąjūdžio organizatorius. Nuo 1967 m. muziejaus direktore tapo ką tik universitete studijas

baigusi archeologė Adelė Pučinskaitė-Cholodinskienė, kuri muziejui vadovauja iki šiol. 1968 m. sausio 1 d. Mažeikių muziejus tapo Telšių kraštotyros muziejaus filialu. Ši Mažeikių kraštotyros muziejaus priskyrimą Telšiams su nedidelėmis išlygomis reikia vertinti teigiamai. Telšių muziejus jau nuo prieškario laikų garsėjo savo veikla. Legendinio muziejininko Prano Genio triūso estafetę perėmė ne mažiau atsidavę muziejininkai. Savo patirtimi jie noriai dalinosi ir su Mažeikių filialo vedėja. Kartu važinėta po kaimus, organizuotos ekspedicijos. Archeologines ekspedicijas Mažeikių filialo vedėja A. Cholodinskienė kartu su Telšių kraštotyros muziejaus archeologu V. Valatka pradėjo organizuoti nuo 1972 m. Tyrinėti Skėrių, Kukių, Zastaučių senkapius, kartu su Istorijos instituto archeologais – Pavirvytės-Gudų, Griežės, Kivilių archeologiniai paminklai. Mažeikių muziejuje sukaupta apie 4 tūkst. archeologinių radinių kolekcija, kurioje yra ir Lietuvos mastu unikalių eksponatų.

► Kita to meto Mažeikių kraštotyros muziejaus veiklos kryptis – filialų steigimas rajone esančiose žymių žmonių tėviškėse, gyvenlose vietovėse. 1968 m. atidarytas buvusio LKP sekretoriaus Juozo Garelio memorialinis muziejus Pievėnų kaime; 1972 m. tame pačiame kaime atidaryta ekspozicija skulptoriaus Broniaus Pundziaus gimtojoje sodyboje; 1974 m. Židikuose – memorialinis rašytojos M. Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos muziejus; 1975 m. duris atvėrė profesionaliojo Lietuvos teatro pradininko Juozo Vaičkaus memorialinis muziejus jo gimtinėje, Zastaučių kaime; 1981 m. Dapšių kaime, dailininko Česlovo Kontrimo gimtinėje, įrengta galerija-muziejus. Trylikos metų laikotarpiu Mažeikių kraštotyros muziejus įrengė 5 memorialinius muziejus.

► Nuo 1989 m. sausio 1 d. Mažeikių kraštotyros muziejus Kultūros ministerijos sprendimu buvo atskirtas nuo Telšių kraštotyros muziejaus, tapo savarankiškas. Lietuvos nepriklausomybės laikų muziejus sulaukė turėdamas daugiau kaip 9 tūkst. eksponatų. Keitėsi ir pavadinimas, neliko žodžio „kraštotyros“, o tik – Mažeikių muziejus. 1993 m. viename iš Vaikų muzikos mokyklos fligelių muziejui pagaliau suteiktos ir atskiros patalpos. 1994-ųjų vasario 16-ąją įvyko oficialus naujųjų salių atidarymas. Beje, centrinėje šio pastato dalyje muziejaus jau būta iki 1955-ųjų gaisro.

► Keičiantis santvarkai, visuomeniniams santykiams, kito ir Mažeikių muziejus, filialų situacija. Uždarytas ideologinis Juozo Garelio muziejus Pievėnuose; nelikus kam pasirūpinti apsauga buvo panaikinta dalininko Č. Kontrimo galerija-muziejus; atsiėmus gimnaziškai naujai atstatytą režisieriaus J. Vaičkaus gimtinę, dar kurį laiką laikęsis, buvo uždarytas ir šis muziejus. Reikšmingas įvykis Mažeikių muziejaus istorijoje – 1996 m. iš Lietuvos dailės muziejaus perimtas Renavo dvaro kompleksas. Tai solidžiausias muziejaus padalinys, su profesionaliai įrengta dvarų kultūros ekspozicija ir parodų salėmis pritraukiantis lankytojus iš visos Lietuvos. 2000 m. Mažeikių muziejaus globon buvo perduoti ir prie Mažeikių rajono prijungto Viešėnų miestelio Pirmosios vaislinės ir aviacijos pradininko P. Griškevičiaus muziejai.

► Šiuo metu Mažeikių muziejaus veikloje dominuoja eksponatų kaupimas, parodų organizavimas, kraštotyra ir edukacija. Rodos viskas gerai, iki šiol vis didėjo lankytojų skaičius, pernai pasiekęs 34 tūkst., eksponatų skaičius irgi perkopė 50 tūkst., bet ant laurų negalima užmigt. Vizijose planai, kaip lankytojams įdomų padaryti ne vien Renavo dvarą, bet ir Mažeikių muziejų, kad Žemaitijos, o ir visos Lietuvos žmonės žinotų Mažeikius ne vien kaip naftininkų miestą. ■

Mažeikių muziejau archyvo nuotr.